

לקראת שבת

עיונים בפרשת השבוע

מדברי

הוד כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש
זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א

שנה ג / גליון ס"ט
ערש"ק פרשת ויצא
ה'תשס"ו

פתח דבר

לקראת שבת פרשת ויצא, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדיה, את הקונטרס 'לקראת שבת' (גליון סט), והוא אוצר בלום מתוך רבבות עניני חידוש וביאור שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקללה"ה נבג"מ זיע"א.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים בשלימותם, ובאיזהו מקומן אף עברו עריכה קלה, ושגיאות מי יבין. ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן העניינים), שם נתבארו הדברים באריכות, במתיקות ובתוספת מראי מקומות.

* * *

ויה"ר שנזכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה' כמים לים מכסים", ונזכה לשמוע תורה חדשה מפיו של משיח, "תורה חדשה מאיתי תצא", במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

כברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

יוצא לאור על ידי
'אור החסידות'

מכון תורני להפצת תורת החסידות

ת.ד. 2033 כפר-חב"ד, 72915
טלפון: 03.9604832 פקס: 03.9607370

תוכן העניינים

מקרא אני דורש

ביאור מה שבצאת יעקב מארץ ישראל נאסר על מלאכי א"י לצאת עמו לחו"ל, ואילו בחזרתו נאמר שיצאו לחו"ל ללוותו.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק כה עמ' 150 ואילך)

יינה של תורה

ביאור דברי המדרש ד"ויצא יעקב" היה משום שלא רצה להישבע לאבימלך, בהקדם ביאור החילוק בין אופן העבודה דאברהם ויצחק לעבודה דיעקב.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק י עמ' 88)

חידושי סוגיות

מביא דברי הרמב"ם בהנוגע להשכר דשמירת שבת, ומעמיד לבאר מדוע משנה הרמב"ם מדברי רז"ל בזה. מבאר דהרמב"ם בא בזה לחדש בגדר השכר דשמירת שבת, דהיינו מעין השכר דעוה"ב, דעפ"ז מבוארים דבריו היטב וסרים כל הקושיות והדיוקים.

(ע"פ לקוטי שיחות חלק ל עמ' 125 ואילך)

הוספה - דרכי החסידות

פתגמים וביאורים בענין תפקידו של החסיד לדאוג להסובבים אותו - חסיד יוצר סביבה, דבאם לאו, חסר בעבודתו עצמו.

(מלוקטים מתורת כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ נ"ע מליובאוויטש)

מעמו וראו כי טוב הי

הננו לבשר לקהל הלומדים כי ניתן
להרשם כמנויים על הקובץ ולקבלו מידי
שבוע באמצעות הדואר

בסך 10 ש"ח לחודש

(דמי טיפול ומשלוח)

מבצע מנויים!

המצטרפים עד ליום י"ט כסלו יזכו בתקליטור
'ילקוט גאולה ומשיח עה"ת'

לפרטים נא לפנות לטלפון 03-9604832

(ניתן להשאיר הודעה)

מקרא אני דורש

יציאה לחו"ל שאינה בגדר יציאה

ביאור מה שבצאת יעקב מארץ ישראל נאסר על מלאכי א"י לצאת עמו לחו"ל, ואילו בחזרתו נאמר שיצאו לחו"ל ללוותו

א. עה"פ (בסיום פרשתנו) "ויפגעו בו מלאכי אלקים" מביא רש"י דברי רז"ל שמלאכים אלו היו "מלאכים של ארץ ישראל באו לקראתו ללוותו לארץ". והמובן מפשטות הלשון הוא, שהמקום שמלאכי א"י "באו לקראתו" היה בחוץ לארץ, עוד קודם שנכנס יעקב לא"י.

וצריך להבין: בתחילת הפרשה, עה"פ "עולים ויורדים בו" מפרש רש"י "מלאכים שליווהו בארץ אין יוצאים חוצה לארץ ועלו ברקיע, וירדו מלאכי חו"ל ללוותו". ותמיהא, כיוון שמלאכי א"י "אין יוצאים חוצה לארץ", כיצד יתכן, שבחזרתו מחרן לא"י, יצאו מלאכי א"י לחו"ל?

אמנם, בגור-אריה מבאר שמלאכי א"י באו לקראתו "לשמור אותו" - שלא יהיו בדרך דברים שיפריעו את כניסתו לארץ - ושמירה זו מוטלת על מלאכי א"י (משא"כ שמירתם של מלאכי חו"ל (שגם הם ליווהו עד א"י) היתה "שלא יגיע לו נזק אחר"). אך לכאורה תירוצו אינו 'חלק' - דלשם מה נצרכו לשני ענני שמירה? והרי מכיוון שמלאכי חו"ל שמרוהו, נשמר הוא גם בדרך ממילא מכל מניעה עד לבואו לארץ, ומדוע נצרכו גם למלאכי א"י?

ומכך מסתבר לומר, שמה שמלאכי א"י "באו לקראתו", לא היה זה לצורך שמירה, אלא לשם כבוד בלבד.

וממילא צריך ביאור, כיצד ייתכן שמשום כבוד יעקב (ולא משום הכרח שמירתו) יצאו מלאכי א"י לחו"ל - היפך הכלל ד"אין יוצאים חוצה לארץ"?

ב. וי"ל הביאור בזה בפשטות:

בתחילת הפרשה, כשמדובר אודות יציאתו של יעקב מא"י לחו"ל, מובן מדוע לא יכלו מלאכי א"י לצאת עמו, דהרי מלאכי א"י "אין יוצאים חוצה לארץ". משא"כ בסוף הפרשה, כשהמדובר הוא בחזרתו של יעקב מחו"ל לא"י, יש לומר שיציאתם של מלאכי א"י לחו"ל לא היתה בכלל בגדר יציאה מן הארץ, מכיוון שמטרת יציאתם היתה בכדי "ללוותו לארץ".

וימתק - באם נלמד שהכלל שמלאכי א"י "אין יוצאים חוצה לארץ" הוא ע"ד ההלכה וגדרי האיסור לצאת מא"י לחו"ל: דהנה, הרמב"ם פוסק (הל' מלכים פ"ה ה"ט) ש"אסור לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לעולם אלא ללמוד תורה או לישא אשה או להציל מן העכו"ם ויחזור לארץ" - ולכאורה ניתן לשאול, דהרי מצינו בגמרא (קידושין לא. ב) "מעשה רב" שיצא מא"י לחו"ל לקראת אמו, וכפי שהמאירי אומר (שם) במפורש "מותר לצאת מארץ ישראל לחוצה לארץ לקראת אביו או לקראת אמו וכן לשאר מיני כבוד", וכיצד אומר הרמב"ם שניתן לצאת רק עבור הג' דברים הנ"ל?

אלא, יש לומר שישנו חילוק בין המקרים: היציאה מא"י בכדי "ללמוד תורה או לישא אשה כו" היא בגדר יציאה מן הארץ, אלא שהיא יציאה של היתר; משא"כ כשיוצא לקראת אמו, לשם כבוד אביו ואמו, שהם בדרכם לא"י, אין זה נחשב בכלל בגדר של יציאה מן הארץ.

וההסברה בזה היא בפשטות: בלימוד תורה ונשיאת אשה וכו', תכלית היציאה היא לעשות מצוות ופעולות בחו"ל (וע"פ רוב אין זה לזמן מוגדר ומוגבל), משא"כ היציאה לחו"ל "לקראת אביו ואמו" המגיעים לא"י, אין זו יציאה לשם חו"ל, אלא לשם ארץ ישראל (העליה לא"י), וממילא אין על זה גדר יציאה מלכתחילה.

ועד"ז בנדו"ד: מכיוון שיציאתם של מלאכי א"י היתה בשביל "ללוותו לארץ", לא היה ליציאה זו גדר של יציאה מן הארץ, וממילא אין צריך עוד לטעם על היתר היציאה*.

(* ואף שנתבאר במ"א (לקו"ש חט"ו עמ' 201 ואילך. נדפס בקונטרס לקראת שבת גליון סח) ששיטת רש"י היא שבזמן האבות לא היה שייך איסור היציאה מן הארץ (מפני שאז לא היתה א"י מחולקת מכל הארצות), דלכן לא מצינו שהאבות נזהרו בזה. ומדוע מלאכי א"י "אין יוצאים חוצה לארץ"?

וי"ל, דמה שבזמן האבות לא היתה קדושה מיוחדת בא"י - הכוונה בזה היא שגוף הארץ לא נתקדש, שעדיין לא היתה קביעות הקדושה בחפצא דהארץ, (ולכן לא היה אסור על האבות לצאת לחו"ל), אבל בתוכנה וענינה היתה א"י תמיד "נחלת ה' מיוחדת לשמו" ו"חפצי הבורא היו בה שהרי סולם (דחלום יעקב) . . היה קבוע בה" (יראים השלם סי' תיג), וכשם ש"בימה"ק של מעלה מכוון כנגד ביהמ"ק של מטה", שזה היה תמיד, עד"ז ומעין זה זהו בשייכות לכל א"י - אלא שלא היה זה בקביעות בא"י למטה. ולכן, להמלאכים (למעלה) היה גם אז חילוק בין א"י לחו"ל - כנ"ל בפנים.

יינה של תורה

לדחות את מציאות הרע לגמרי

ביאור דברי המדרש ד"ויצא יעקב" היה משום שלא רצה להישבע לאבימלך, בהקדם ביאור החילוק בין אופן העבודה דאברהם ויצחק לעבודה דיעקב

א. על הפסוק דריש פרשתנו - "ויצא יעקב מבאר שבע", איתא במדרש (בראשית רבה פס"ח, ז): "מבאר שבע - מבארה של שבועה. אמר: שלא יעמוד עלי אבימלך ויאמר השבע לי כשם שנשבע לי זקנך, ונמצאתי משהא בשמחת בני שבועה דורות". והיינו, דמה שיצא יעקב מבאר שבע - ארצו של אבימלך מלך פלשתים - היה זה בכדי שלא יאלץ להישבע לאבימלך להישאר לגור בארצו כשם שנשבעו לו זקנו אברהם ואביו יצחק, משום שאם היה נשבע לאבימלך ומתחייב לפניו לא לעזוב את ארץ פלשתים, הייתה מתעכבת כניסת בני ישראל לארץ לאח"מ, כשם ששבועתו של אברהם עכבה את הכניסה לארץ בשבעה דורות, ושבועת יצחק לאבימלך אחרת את הכניסה לארץ ישראל בדור נוסף.

אולם, לכאורה דורש זה ביאור, דמה נפשך: אברהם אבינו, וכן יצחק, לא חששו להישבע לאבימלך ולהתחייב להמשיך לגור בארצו, ומדוע דווקא יעקב הוא זה שחשש מפני שבועה זו? מה גרם ליעקב לעזוב את באר שבע - "בארה של שבועה", דלא כאבותיו שלא יצאו מארץ פלשתים בכדי להימנע מן השבועה לאבימלך? ולאידך, באם אכן יש מקום לחשש ולדאגה מפני עיכוב הכניסה לארץ ישראל העלול להיגרם מההישארות בארץ פלשתים, כיצד זה נשבעו אברהם ויצחק לאבימלך על הישארותם בארצו?

ב. וי"ל הביאור בזה:

דהנה, איתא במדרש (בראשית רבה פמ"ז, 1) דג' האבות היו בבחינת "מרכבה" לאלקות, היינו, שהם עמדו בביטול מוחלט כלפי מציאות ורצון הבורא, ללא הרגשת ישות עצמית כלל. ובשלושתם גם מצינו דעסקו בעבודת הבירורים - התעסקות בענינים שמחוץ למציאות הקדושה, על מנת לדחות את הרע.

אמנם, אופן העבודה הרוחנית של אברהם ויצחק בביטול מציאות הרע הייתה בדרך שונה מאופן ההתעסקות דיעקב אבינו בבירור עניני העולם, כדלקמן.

אברהם ויצחק פעלו לבטל כל מניעה והפרעה לקדושה, אך לא במטרה להפוך את הרע עצמו לטוב - המציאות הנחותה לא התעלתה על ידם לקדושה. בעבודתם, הם ביטלו כל מציאות המפריעה וסותרת לאלקות, אך המציאות השלילית עצמה לא התבררה - מציאות הרע כשלעצמה נשארה בצורה הרע, רק שהתגברותה להפריע לעניני אלקות נתבטלה.

זו גם הסיבה לכך שלא כל בניהם של אברהם ויצחק נהגו בדרך הטוב והישר, למרות שבעבודתם האישית השיגו מדרגות רוחניות עליונות גבוהות ביותר, משום שהם לא פעלו לברר ולהעלות את הרע שבבניהם ולהפכו לקדושה. ישמעאל בנו של אברהם ועשו בן יצחק היו רשעים ונשארו ברשעתם, ועבודתם הנעלית והגבוהה של אבותיהם לא גרמה להם לעזוב את הרע, מפני שתכלית עבודתם הרוחנית של אבותיהם - אברהם ויצחק - הייתה למנוע כל הפרעה לעניני אלקות, אך לא להפוך את הרע עצמו לטוב. לפיכך, לא היה בכוחם של ישמעאל ועשו להפריע לעבודת אבותיהם, אך כשלעצמם נשארו הם במציאותם הרעה.

מצד עבודה זו, מציאות הקליפה לא מושללת כמציאות בפני עצמה. שלילת הרע הייתה רק בצורה של מניעת ההפרעה לעניני קדושה, ואילו הרע כישות בפני עצמו, מציאות שלא מסתירה ומנגדת לטוב ולקדושה, לא נשלל.

לעומתם, יעקב אבינו לא הסתפק בביטול המניעה והניגוד לאלקות, כי אם עבודתו הייתה בבירור והעלאת המציאות התחתונה והשפלה עצמה ועשייתה למציאות השייכת לעניני טוב וקדושה. תכלית עבודתו של יעקב הייתה בזיכוך עניני העולם הנמצאים תחת שליטת הקליפה והסטרא אחרא, והפיכתם למציאות החדורה באור אלקי.

עבודתו של יעקב שוללת את מציאות הרע בכל צורה שהיא. דלא רק שמציאותו של הרע כדבר המנגד ומפריע לעבודה הרוחנית נתבטלה, אלא שכל מציאותו של הרע נשללה. ולכן, הייתה "מיטתו שלמה" (שהש"ר פ"ג, ח) דכל בניו הלכו בדרכו, דרך הטוב והקדושה - משום שאצלו לא הייתה כל אפשרות לכך שהקליפה תישאר בתקפה, גם לא כמציאות עצמאית שאינה מפרעת לכוונה האלקית.

ג. וזהו הטעם הפנימי לכך שדווקא יעקב הוא זה שחשש מפני עיכוב הכניסה לארץ - "משהא

בשמחת בניי, ואילו אבותיו, אברהם ויצחק, לא נמנעו מכריתת ברית עם אבימלך, למרות שבכך התאחרה הכניסה לארץ ישראל:

מטרת וכוונת השבועה וכריתת הברית בין אברהם ויצחק לבין אבימלך היתה למנוע הפרעה מצידו של אבימלך לעבודתם הרוחנית של אברהם ויצחק, אך אין בכוונת השבועה להפוך את מהותו של אבימלך למציאות של קדושה.

אברהם ויצחק היו מוכנים לכרות ברית עם אבימלך, משום שבכך הם הבטיחו כי מציאות הרע לא תנגד ותזיק להתעלותם הרוחנית. הם לא חששו לעכב את כניסת בניהם לארץ, מפני שלא השבועה עצמה היא זו שעכבה את הכניסה לארץ, אלא הישארותו של אבימלך - מציאות הקליפה - כמציאות בפני עצמה, ישות שאיננה בטלה לאלקות. כל זמן שרוע העולם הוא איתן ותקיף, מתעכבת הכניסה לארץ ישראל, אך עבודתם שלהם לא הייתה בשלילת הרע כמציאות תקיפה כשלעצמה.

דווקא יעקב - שפעל לזיכוך מציאות הרע בכל צורה שהיא - לא יכול היה לכרות ברית ולהשלים, כביכול, עם הישארותה של מציאות הקליפה כמציאות בפני עצמה, ישות שלא מאיר בה אור הקדושה. ולכן דווקא הוא לא חפץ לעכב את הכניסה לארץ, עיכוב הנגרם מכך שבעולם נשאר מציאות הרע בתקפו.

”ותאמר עתה הפעם ילוח אישי אלי כי

יִלְדְתִי לוֹ שְׁלִשָּׁה בָּנִים עַל כֵּן קָרָא שְׁמוֹ לְוִי”

(כט, לד)

הנה במה שנקרא "לוי" על שם "ילוח אישי אלי", רומז בזה על היחס דישאל והקב"ה, דזהו באופן של חיבור והתקשרות (ראה תורה אור ר"פ ויחי), ד"ילוח אישי" - קאי על הקב"ה דנקרא "אישי" ע"ש שהוא הבעה"ב והמנהיג של עם ישראל (שזהו ע"ד האיש דהוא הבעה"ב והמנהיג בביתו), וע"י ש"ילדתי לו שלשה בנים" - דמתנהגים בדרך התורה עד שנעשה זה באופן של חזקה לאחרי שמתנהג כן ג' פעמים, פועלים ד"ילוח אישי אלי" - החיבור וההתקשרות של הקב"ה בישראל.

(ע"פ שיחת כ' מנ"א ה'תשמ"ט)

חידושי סוגיות

בגדר השכר דשמירת שבת

מביא דברי הרמב"ם בהנוגע להשכר דשמירת שבת, ומעמיד לבאר מדוע משנה הרמב"ם מדברי רז"ל בזה. מבאר דהרמב"ם בא בזה לחדש בגדר השכר דשמירת שבת, דהיינו מעין השכר דעוה"ב, דעפ"ז מבוארים דבריו היטב וסרים כל הקושיות והדיוקים

"והאכלתיך נחלת יעקב אביך" (ישעי' נח, יד)

במפרשים³ מציינים שמקור דברי הרמב"ם הוא מאמר ר' יוחנן משום רבי יוסי במס' שבת⁴ "כל המענג את השבת נותנין לו נחלה בלי מצרים שנאמר אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך וגו' (ומפרש בגמ') לא כאברהם שכתוב בו⁵ קום

מביא החילוקים בין דברי הרמב"ם להגמרא, ומקשה

א. בסוף הלכות שבת כתב הרמב"ם: וכל השומר¹ את השבת כהלכתה ומכבדה ומעננה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא, שנאמר² אז תתענג על ה' והרכבתיך על במותי ארץ והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר.

(3) מגדל עוז כאן. וכן משמע בסמ"ג סוף מ"ע ל, שכ' "אמר רבי יוחנן משום רבי יוסי בפי' כל כתבי כל השומר כו", ומעתיק לשון הרמב"ם כאן והרי לא מציינו גירסא כזו בגמ' (לפנינו), ועכצ"ל שמפרש שדברי הרמב"ם מיוסדים על מרז"ל זה.

(4) קיח, סע"א ואילך.

(5) לך יג, יז.

(1) כ"ה ברמב"ם לפנינו. ובכת"י (הובא במהדורת פרענקל "ילקוט שינויי נוסחאות") "כל המשמר". וראה שבת קיח, ב "כל המשמר שבת כהלכתו כו". וראה לקמן הערה 8.

(2) ישעי' נח, יד.

(ב) בהגדרת השכר - כתב רק "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" אבל השמיט אופן השכר - "נותנין לו נחלה בלי מצרים", וכמפורט בגמרא לאחר מכן שהיא נחלת יעקב (לא כאברהם וכיצחק).

ולכאורה משמע מזה, שאין כוונת הרמב"ם כאן לדרשת הגמרא, אלא לפירוש הכתוב כפשוטו¹⁰ [דפירוש הגמרא "כל המענג כו' נותנין לו נחלה בלי מצרים" י"ל שהוא דרש, ואילו כוונת הרמב"ם במ"ש דשכרו "מפורש" היינו שזהו פשוט הכתוב, וכמו שמצינו בכ"מ שהרמב"ם מפרש כתוב לפי פשוטו, ולא כפי שדרשוהו חז"ל¹¹].

וי"ל שלכן כתב "כל השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו" (ולא (בקיצור) "כל המענג את השבת") - כי הכתוב "אז תתענג על ה'" בא בהמשך להפסוק שלפניו¹², "אם תשיב משבת רגליך עשות חפצין ביום קדשי וקראת לשבת עונג לקדוש ה' מכובד וכבודו מעשות דרכיך ממצוא חפצין ודבר דבר (וע"ז ממשיך) אז תתענג גוי", שההבטחה ד"אז תתענג על ה' גוי" באה בהמשך לכל הנאמר לפניו¹³ (ובפרט שהבבא

התהלך בארץ לארכה וגו' ולא כיצחק שכתוב בו⁶ כי לך ולזרעך אתן את כל הארצות האל אלא כיעקב שכתוב בו⁷ ופרצת ימה וקדמה וצפונה ונגבה".

אך לפי דבריהם אין מובן מדוע שינה הרמב"ם מדרשת רז"ל:

(א) בהגדרת מעשה האדם שעבורו מקבל שכר זה - בגמ' נאמר "כל המענג את השבת", והרמב"ם כתב "כל השומר את השבת כהלכתה⁸ ומכבדה ומענגה כפי כחו". והיינו שלשיטת הרמב"ם, אין השכר עבור זה שמענג (את השבת) בלבד, אלא ע"כ שמקיים כל מצות שבת כהלכתה⁹.

(6) תולדות כו, ג.

(7) פרשתנו, כח, יד.

(8) והוא הלשון דר' חיא בר אבא א"ר יוחנן דלהלן בגמ' שם: כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובר ע"ז [כדור] אנוש כו'. וראה לקמן הערה 39.

(9) ואף שגם בדברי הגמ' "כל המענג את השבת" הכוונה בפשטות ששומר שבת כהלכתה וגם מענג את השבת (קיום מצות שבת כהלכתה בשלימות)* - הרי מפורש בגמ' "כל המענג את השבת" שהשכר (נחלה בלי מצרים) הוא על הפרט של עונג שבת (ולא עבור כללות קיום מצות שבת). וראה ב"י או"ח ר"ס רמב בשם הרי"א "דנותנין לו נחלה בלי

מצרים הוא מדה כנגד מדה שכשם שהוא מפור מעות בלא שיעור לצורך שבת כן יתנו לו נחלה בלא שיעור". וראה גם ב"ח שם.

(10) וכן משמע משינוי הלשון בשו"ע אדה"ז או"ח שם "שכרו מפורש בקבלה כו' ובדברי רז"ל כו'". אלא שאדה"ז לא העתיק לשון הרמב"ם, כי אם "כל המענג את השבת" כבגמ'. ושם עה"ג נסמן "שבת קיא, ע"ב (ע"ש)". ואכ"מ.

(11) להעיר ממה שמצינו בכללי הרמב"ם שהרמב"ם נוקט הדרשה היותר פשוטה אף שלא נאמרה בגמ' (ראה יד מלאכי כללי הרמב"ם אות ד').

(12) ישע"י נח, יג. וראה רד"ק שם.

(13) פסוק שכבר הובא ברמב"ם לפניו במצות ודיני שבת

(* וכן משמע בשו"ע אדה"ז או"ח סרמ"ב סו"א שכי' "כל המענג את השבת שכרו מפורש בקבלה אז תתענג על ה' וגו' ובדברי רז"ל שמוחלין על כל עונותיו וניצול מדינה של גהינם", והרי בדברי רז"ל (שבת קיא, ב) זה שמוחלין לו על כל עונותיו נאמר על "כל המשמר שבת כהלכתו", וזה דניצול מדינה של גהינם מפורש (שם קיא, א) לענין "כל המקיים שלש סעודות בשבת". ומשמע דהמענג את השבת כולל הכל. וכן משמע בלבוש שם שמעתיק כל דרשות רז"ל בשבת שם "המענג את השבת. . (ומסיים) לגלות שכר השומר שבת כהלכתו בכלליו ובפרטיו". ע"ש. אבל מובן, שפרטי השכר תלויים בפרטי העשי', ככפנים ההערה.

בעוה"ז (והא שלא נזכר במשנת¹⁸ "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן כו" הוא משום דתנא ושייר).

ולכאורה י"ל שזהו מקור דברי הרמב"ם כאן¹⁹, וכוונתו, ששבת הוי בכלל מצות שאדם אוכל פירותיהן בעולם הזה. ולפ"ז, הפירוש בדברי הרמב"ם "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא שנאמר כו" הוא, שבפסוק "אז תתענג גו" נכללים שני הענינים, השכר בעולם הזה והשכר הצפון לעולם הבא: "אז תתענג על ה' והרכבתך על במתי ארץ" - "שכרו בעוה"ז"; "והאכלתיך נחלת יעקב אביך" - "השכר הצפון לעולם הבא"²⁰.

אבל, קשה לומר שזוהי כוונת הרמב"ם כאן - כי מלבד זאת שאינו מיושב (היטב) מה שהוצרך להוסיף "יתר על השכר הצפון לעולם הבא", דפשיטא שעיקר השכר הוא בעוה"ב, כמבואר בארוכה בהלכות תשובה¹⁵, והחידוש הוא רק שישנו שכר פירותיהן גם בעוה"ז, וא"כ הול"ל "שכרו בעולם הזה" (ואנא ידענא שזהו

ד"וקראת לשבת עונג" הוא לא בסיום הכתוב), והיינו (כדברי הרמב"ם) "השומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומענגה כפי כחו"¹⁴.

ולכאורה יש לעיין, מדוע נטה הרמב"ם מדרשת הגמרא והביא פירוש הכתוב (רק) לפי פשוטו.

ב. ויש לבאר זה בהקדם ביאור לשון הרמב"ם "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" - דלכאורה דורש זה ביאור: הרי כבר כתב הרמב"ם בהלכות תשובה¹⁵ שעיקר שכר המצוות הוא בעוה"ב, ואמאי הוצרך להדגיש ענין זה כאן? והנה, במדרש¹⁶ איתא (בהמשך לכמה מעלות בשמירת שבת) "ולא עוד אלא כל מה שאתה אוכל בעולם הזה אינו אלא מן הפירות אבל הקרן קימת לך לעוה"ב שנאמר והאכלתיך נחלת יעקב אביך כי פי ה' דבר". ומבואר במפרשים¹⁷, שכוונת המדרש ששבת היא בכלל הדברים שאדם אוכל פירותיהן גם

- הל' שבת פכ"א הכ"ט. פכ"ד ה"א. שם ה"ה. פ"ל ה"א. וראה גם להלן הל' שביתת יו"ט פ"ו הט"ז.

14) ועוד: בדברי הרמב"ם "וכל השומר את השבת כו' כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה כו' שנאמר אז תתענג על ה' גו" מוכח, שכל הכתוב, גם (תחלתו) "אז תתענג על ה'", קאי על השכר של שמירת וכבוד ועונג שבת, כפשטות הכתוב ד"אז תתענג גו" הוא השכר על הפעולות והמעשים שבפסוק שלפנ"ז; אבל בדרשת הגמ' יש מפרשים (ראה הרי"ף לע"י שבת שם), שהתיבות "אז תתענג על ה'" הן חלק מהגדרת מעשה האדם - "המענג את השבת", והשכר הוא בהמשך וסיום הפסוק - "והאכלתיך נחלת יעקב אביך" (נותנין לו נחלה בלי מצרים). ודוחק.

15) פ"ח ורפ"ט.

16) שמו"ר ספכ"ה.

17) יפה תואר שם.

18) ריש פאה.

19) ידועה השקו"ט האם ראה הרמב"ם השמו"ר (וראה הקדמת מהר"ץ חיות למד"ר), אבל מ"מ י"ל שמקור הרמב"ם הוא מהמדרש שממנו שאב בעל השמו"ר כו'. ואכ"מ.

20) וכן הוא לפי מפרשי המדרש, דתחלת הכתוב "אז תתענג על ה'" קאי בהפירות שאוכל בעוה"ז, ו"האכלתיך נחלת יעקב אביך" - הקרן קימת לעוה"ב (וראה גם במפרשים לישעי' עה"פ. מפרשי הע"י שבת שם. ובענף יוסף שם בשם עוללות אפרים).

בפי' מהר"ו ש"דורש שהנחלה היא הקרן והאכלתיך הפירות מן הנחלה. . כאלו כתיב והנחלה נחלת יעקב אביך והאכלתיך הפירות". אבל פשיטא שא"א לפרש כן בלשון הרמב"ם "שכרו מפורש בעוה"ז יתר על השכר הצפון לעולם הבא".

להשמיענו, שיש חידוש עיקרי בשכרה של מצות שבת שלא מצינו דוגמתו בשכרן של כל מצוות התורה.

דהנה בענין שכר מצוות ביאר הרמב"ם בארוכה (בהלכות תשובה²³), שיש שני סוגי שכר: (א) "סוף מתן שכרן של מצות" הוא "חיי העולם הבא, שרק חיים אלה ראויים הם להיות תכלית השכר על קיום התורה ומצוות²⁴. (ב) יעודים גשמיים, שאין הם סוף מתן שכרן של מצוות, וכל ענינם הוא רק כדי לאפשר לאדם לקיים את המצוות כדבעי (בלי בלבולים), "שלא נעסוק כל ימינו בדברים שהגוף צריך להן אלא נשב פנויים ללמוד בחכמה ולעשות המצוה כדי שנזכה לחיי העולם הבא".

וי"ל שבזה מחולקת מצות שבת משאר כל המצוות: "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא", והיינו, שהשכר דמצות שבת בעוה"ז אינו כמו היעודים הגשמיים (שאינם אלא הסרת המניעה כדי לאפשר את קיום המצות וכו' כדבעי)²⁵, אלא השכר בעוה"ז הוא באותו האופן והגדר דהשכר הצפון לעולם הבא, והיינו שכר ממש²⁶.

וזהו מה שכתב הרמב"ם "כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר

"יתר על השכר הצפון לעולם הבא" - הרינ': (א) את"ל שכוונת הרמב"ם היא לדברי המדרש הנ"ל, הרי העיקר חסר מן הספר, דהו"ל להרמב"ם להדגיש את החילוק דשני סוגי השכר, שהשכר דעולם הזה הוא (רק בגדר "אכילת פירות" ואילו השכר דעוה"ב הוא ה"קרן" (שזהו חילוק עיקרי ויסודי); אבל הרמב"ם כתב רק באופן סתמי "מפורש . . שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא", שאין במשמעות לשון זו שיש הפרש ביניהם במהות השכר.

(ב) ועיקר: בפירוש המשניות להרמב"ם²¹ מבואר הטעם שבמשנת "אלו דברים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז כו" נקט התנא דוגמאות ד"כבוד אב ואם וגמילות חסדים כו", כי רק ב"חלק השני במצות התלויות בתועלת בני אדם" אומרים שאדם אוכל פירותיהן בעוה"ז (כיון שעל ידן ימצא טובה בעוה"ז), והרי שמירת שבת אינה בכללן (וכמפורש ברמב"ם שם, ששבת היא מ"חלק האחד במצות . . שיש בינו ובין הקב"ה"). ודוחק לומר שהרמב"ם נקט כאן להלכה כדברי המדרש (שגם בשבת אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז) נגד משנה מפורשת²².

מבאר דהרמב"ם מחדש בגדר השכר דמצוות שבת

ג. ויש לומר הביאור בזה:

בדיוק לשונו "שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" בא הרמב"ם

ש"מתן שכרן של מצות . . היא חיי העוה"ב", י"ל שס"ל כסתם משנה דריש פאה דבמצות שבין אדם לחבירו אדם אוכל פירותיהן בעוה"ז.

(23) פ"ט.

(24) כמו שהאריך בפ"ח שם.

(25) וגם לא בגדר אכילת פירות (כהמצות שבין אדם לחבירו).

(26) ועפ"ז יומתק מ"ש בכתבי האריז"ל (ס' הליקוטים פ' תצא, הובא בנחל קדומים תצא כד, טו) ש"ביומו תתן שכרו"

ר"ת שבת, כי זהו החידוש בשבת ושייך לעצם גדר שבת,

(21) פאה שם.

(22) וכבר נת' במ"א (לקו"ש ח"ט ע' 204 ואילך. ושי"ג) דגם לדעת הרמב"ם בספר היד שכתב (בהל' תשובה שם)

חולי ומלחמה ורעב וכיוצא בהן וישפיע לנו כל הטובות המחזיקות את ידינו לעשות התורה כגון שובע ושלום וריבוי כסף וזהב³¹, כי יעודים אלה הרי הם בגדר ד"ארץ", היינו, דברים דארץ הלזו הגשמית, רק שהם השלימות דארץ ועניני עוה"ז; משא"כ תוכן השכר ד"הרכבתך על במותי ארץ" היינו למעלה גם מהשלימות דעוה"ז (ארץ), והוא התענוג ד"התענוג על ה", הנאה מזיו השכינה שהוא למעלה מגדרי ארץ ותענוגי עוה"ז, כפי שהארץ בהל' תשובה שם³².

עפ"ז מבאר מדוע לא הביא הרמב"ם הדרשה דרז"ל

ד. וע"פ הנ"ל יבואר היטב הטעם שפירש כאן הרמב"ם את הכתוב לפי פשוטו, ולא הביא דרשת רז"ל הנ"ל:

במס' שבת בא המאמר "כל המענג את השבת" בהמשך הסוגיא העוסקת (לא במעלת כללות הענין דשמירת שבת, אלא) במעלות דענינים פרטיים דשבת: "כל המקיים שלש סעודות בשבת ניצול כו'", "כל המענג את השבת נותנין לו משאלות לבו", "כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז כו' מוחלין לו", ועוד כיו"ב - ולכן הובאה שם דרשה דידן המבארת שכר מסויים (נחלה בלי מצרים), על פרט מסויים בשבת ("המענג את השבת");

אבל הרמב"ם הביא כתוב זה בסיום וחותרם כל הלכות שבת, כי כוונתו לענין כללי במצות שבת. ולכן נקט הרמב"ם במעשה הגברא (שעבורו מקבלים השכר) "כל השומר את

הצפון לעולם הבא שנאמר אז תתענג על ה' גו", שבפסוק זה מודגש, שהשכר על שמירת שבת בעוה"ז (אינו שכר הדומה ליעודים גשמיים שמצינו בכל התורה כולה²⁷, אלא) הוא שכר שגדרו הוא מעין עוה"ב, וכמפורש "אז תתענג על ה'", שזהו בדוגמת ומעין שכר דעוה"ב, ש"נהנין מזיו השכינה" (וכמ"ש הרמב"ם אודות "הטובה הצפונה לצדיקים". חיי העולם הבא²⁸, שהיא²⁹ מה ש"צדיקים יושבים כו' ונהנין מזיו השכינה", וכמבואר שם בארוכה)³⁰.

וכך גם בהמשך הכתוב "והרכבתך על במותי ארץ", מבואר ומודגש שאין הכוונה כאן ליעודים גשמיים - "שיסיר ממנו כל הדברים המונעים אותנו מלעשותה (את התורה) כגון

כדלקמן בפנים (סעיף ד).

27 וי"ל שלכן דייק הרמב"ם וכתב "כבר מפורש בקבלה שכרו", כי ה"שכר" ש"כתוב בכל התורה כולה" (היינו בחמשה חומשי תורה) כבר ביאר בהל' תשובה שאי"ז בתור שכר, אלא להסיר המניעות וכו' - משא"כ השכר המבואר ב"קבלה", שבו אפשר לפרש שהכוונה לשכר מצוות ממש. 28 הל' תשובה רפ"ח.

29 שם ה"ב.

30 ע"פ המבואר במ"א (לקו"ש ח"ל ע' 177 ואילך) במרז"ל (ל' רשי"ר פ"ר וישב) "ביקש יעקב לישב בשלוה כו' אומר הקב"ה לא דיין לצדיקים מה שמתקן להם לעוה"ב אלא שמבקשים לישב בשלוה בעוה"ז", שבקשת יעקב היתה לשלוה ורחינית, ע"ד השלוה דעוה"ב שיושבין ונהנין מזיו השכינה (וע"ש סוף-סוף נתיקמה בקשתו, וישב בשלוה אמיתית דעוה"ב גם בעוה"ז (ראה זח"א קפ, סע"א. ועוד), אלא שבא לאחרי שקפץ עליו ורגזו של יוסף. ע"ש בארוכה) -

יובן ויומתק זה שמייחסים שכר זה ליעקב דוקא, נחלת יעקב אביך (אף שבנוגע לכל האבות אמרו (ב"ב טז, סע"ב ואילך) שהטעימן מעין עוה"ב. וראה ברכות יז, א), כי ענין זה, שלימות התענוג על ה' (דעוה"ב) בעוה"ז, ה"אצל יעקב דוקא. וראה לקמן הערה 44. 45.

31 שם פ"ט.

32 פ"ח ה"ו.

והאדם מתאחדים ביחוד גמור (וממילא זוכה הוא ל"מעין עולם הבא").

עפ"י מבאר המשך הענינים בהלכה זו

ה. בדרך זו יש לבאר גם המשך הענינים בהלכה זו ברמב"ם:

תחילת ההלכה היא "שבת ועבודה זרה כל אחת משתיהן שקולה כנגד שאר כל מצות התורה והשבת היא האות שבין הקב"ה ובינינו לעולם לפיכך כל העובר על שאר המצות הרי הוא בכלל רשעי ישראל אבל המחלל שבת בפרהסיא הרי הוא כעובד ע"ז ושניהם כגויים³⁵ לכל דבריהם לפיכך משבח הנביא ואומר³⁶ אשרי אנוש כו", וע"ז מסיים ו"כל השומר את השבת כהלכתה כו' כי פי ה' דבר".

בהלכה זו משמיענו הרמב"ם עיקר גדול בגדר מצות שבת, והוא, שהשבת אינה כשאר מצות התורה שקיומן הוי רק תוספת קדושה, נוסף לקדושת ישראל שבו, ובמילא בהעדר קיומם הרי הוא ("רשעי ישראל") עדיין בכלל

השבת כהלכתה ומכבדה ומעננה כו" (ולא רק "המענג את השבת"), כיון שכוונתו לתוכן הכללי דשמירת שבת, לכל פרטי. וכן סתם וכתב "מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יתר על השכר הצפון לעולם הבא" (ולא נקט השכר ד"נותנין לו נחלה בלי מצרים") - כי כוונתו כאן (לא לשכר פרטי, אלא) להחידוש הכללי בשכר מצות שבת, לגבי שכר שאר כל המצות כולן, שעל ידי שמירת שבת מקבל האדם שכר בעוה"ז מעין השכר דעוה"ב.

ויש לומר, שלכן מדייק הרמב"ם "וכל השומר את השבת כו' ומכבדה ומעננה כפי כחו" (דלכאורה, היכן מרומו פרט זה בכתוב?): הטעם שמצות שבת מיוחדת מכל מצות התורה בזה ששכרה (האמיתי) הוא (גם) בעוה"ז, הוא מפני שעצם השבת (וקדושת שבת) הוי מעין עוה"ב³³. והיינו, ששכר זה הוא בגדר תוצאה טבעית, שכאשר האדם מתאחד עם השבת, זוכה בדרך ממילא ל"מעין עולם הבא" בעוה"ז. ולכן מדייק הרמב"ם, ששכרו בעוה"ז תלוי בזה שהאדם "שומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומעננה כפי כחו", שבזה מודגש שיש אצל האדם שלימות קדושת שבת, הן מצד החפצא דשבת, שיש אצלו כל פרטי קיום מצות השבת, "שומר את השבת כהלכתה ומכבדה ומעננה", והן מצד הגברא - שמכניס בזה כל חיי נפשו ("כפי כחו")³⁴, שאז השבת

(מ"ע ל) "ומעננה לפי כחו אבל אינו חייב לעשות יותר מדי". וראה רמב"ם שם פ"ל ה"ז וה"י*. - כי למאי נפק"מ כאן הגבלה זו? ולכן מסתבר שכוונת הרמב"ם היא להיפך, כבפנים, וע"ד משנת"במ"א (הדרן על הרמב"ם - לקו"ש חכ"ז ע' 241) בפירושו דברי הרמב"ם סוף ה' מלכים "כפי כח האדם".

35) כ"ה במהדורת פרענקל, ע"פ דפוסים הראשונים כו'. ולפינו "כעובדי כוכבים ומזלות", והוא שינוי הצענוור, כבכ"מ.
36) ישע"י נו, ב.

33) ראה מכילתא (ומדרש הגדול) תשא (לא, יג) כי אני ה' מקדשכם לעולם הבא כגון קדושת שבת בעולם הזה נמצינו למדין שהוא מעין קדושת העולם הבא כו". וראה ברכות נו, ב. ר"ה לא, א. מדרש לקק טוב תשא שם. אוה"ח שם. ועוד.

34) דרוחק לומר שכוונת הרמב"ם ב"כפי כחו" היא להגביל החיוב, שאינו חייב יותר מדי (וע"ד לשון הסמ"ג

(* אבל בכ"י או"ח שם (סרמ"ב), שלפי הטור אע"פ שהשעה דחוקה לו יכין צרכי שבת יותר מכדי יכולתו. וראה ב"ח שם. קו"א לשו"ע אדה"ז שם סק"ג. ואכ"מ.

הוא גם בצד החיוב, ששמירת שבת אינה כדבר נוסף על גדר ישראל שבו, אלא ששייכת לעצם קדושת ישראל⁴⁰. והיינו מה שהשכר דשמירת שבת בעוה"ז הוא מעין השכר דעוה"ב (כנ"ל) - כי גדר שכר עוה"ב (כמבואר ברמב"ם הל' תשובה) הוא גמר ושלמות הקשר ודביקות ישראל בבורא (שלכן "כמה דוד והתאוה לחיי העולם הבא"⁴¹) (וכן נתאוו לזה כל ישראל, נביאייהם וחכמיהם כו"⁴²)) - וע"י שמירת שבת מקבל שכר זה⁴³, היינו שמוסיף תוקף

שמירת שבת אינה רק הוספה במעלות ותוארים פריטיים של איש ישראל, אלא נוגעת לעצם מציאותו בתור אדם מישראל. ועצ"ע.

40) ראה מכילתא (ומדרש לקח טוב ומדרש הגדול) תשא לא, יד: "כי קדוש היא לכם מגיד שהשבת מוספת קדושה על ישראל כו".

41) ל' הרמב"ם שם פ"ח ה"ז.

42) רמב"ם שם פ"ט ה"ב. ואף ש"אל יאמר אדם הריני עושה מצות התורה כו' כדי שאקבל כל הברכות כו' או כדי שאזכה לחיי העולם הבא כו' אין ראוי לעבוד את ה' על הדרך הזה" (רמב"ם שם רפ"י) - כבר נתבאר במ"א, שזה שנתאוו החכמים והנביאים הוא לא לעוה"ב בתוך שכר אלא בתוך גמר דביקות בבורא (ראה בארוכה לקו"ש (חלק לג) שלה תשמ"ז ס"ד ואילך).

43) ויש לומר, דבזה שהוסיף הרמב"ם "ומכבדה ומעננה כפי כחו" ולא הסתפק בלשון כללי "שומר את השבת כהלכתה", קמ"ל, דאף שכבוד ועונג אינם מן התורה אלא מדברי סופרים (- שנתפרשו ע"י הנביאים), כמ"ש בתחילת הפרק (פ"ל), הרי קיומם הוא חלק מגוף ועצם קיום מצות

של אדה"ר. וראה שבת (ק"ח, ב) "כל המשמר שבת כהלכתו אפי' עובד ע"ז [כדור] אנוש מוחלין לו שנאמר אשרי אנוש יעשה זאת וגו' מחללו כו". אבל דוחק לומר שלזה מרמז הרמב"ם כאן, וע"פ מ"ש בריש הל' ע"ז דטעות ע"ז הותחלה מדור אנוש (וכמבואר בארוכה בחדא"ג ופרשי הע"י שבת שם. לבוש ונ"כ שו"ע או"ח שם), וע"י שמירת שבת יבוא לאמונת ההשגחה ויחזור מטעותו. וראה ט"ז או"ח שם (בריש הסימן). אהבת איתן לע"י שם. ועוד.

ישראל, לא כן הוא, אלא דהוי כמו ע"ז, שנוגע לגוף קדושת ישראל³⁷, ולכן המחלל שבת הוא כעובד עבודה זרה, "ושניהם כגויים לכל דבריהם"³⁸.

ובהמשך לזה כותב הרמב"ם, דכשם שהוא בהשליה, שהמחלל שבת הרי הוא כגוי³⁹, כן

(37) ראה גם זח"ב רה, ריש ע"ב.

(38) עפ"ז יומתק לשון הרמב"ם "ושניהם כגויים לכל דבריהם", דלכאורה אין כאן מקום ההלכה שעובד ע"ז הוי כגוי כ"א רק דמחלל שבת בפרהסיא הוי כגוי, והול"ל "הרי הוא כעובד ע"ז וכגוי לכל דבר".

אלא שאו יש מקום לפרש דזה שמחלל שבת בפרהסיא הוא כעובד ע"ז וכגוי לכל דבר, היינו בעונשו, אבל במהותו אין מחלל שבת שווה לעובד ע"ז, ולכן כתב הרמב"ם "ושניהם כגויים לכל דבריהם", שגדר אחד לשניהם.

(39) וי"ל שזהו ההמשך "לפיכך משבח הנביא ואומר אשרי אנוש יעשה זאת וכן אדם יחזיק בה שומר שבת מחללו וגו'", דלכאורה אינו מובן מהו ההמשך כאן, ומהו "לפיכך"? והרי מצינו בכ"מ שהנביאים משבחים עושי מצות? אלא שיש בפסוק זה הדגשה מיוחדת על מעלת האדם עצמו, שבתחילה כותב "אשרי" אנוש גוי וכן אדם גוי" ורק אח"כ מבאר הכתוב מהות המצוה, שרק בשבילה משבחו "יעשה זאת" ("שומר שבת גוי") - שלא ככרוב המקומות (א) שמפרש השבח על המעשה בלבד, (ב) בלי ההדגשה (כפסוק הנ"ל) שהוא רק בשביל זאת (כמו אשרי כל חוכי לו (ישעי' ל, יח), אשרי האיש אשר לא הלך (תהלים בתחלתו), אשרי כל חוסי בו (שם ב, יב), וכיו"ב) - כי המעשה דשמירת שבת נוגע בעצם האדם.

ויתירה מזו: מזה שמדגיש בכתוב "אשרי אנוש . . . וכן אדם", מוכח שאין המדובר באיש המעלה מצ"ע (כי שם "אנוש" מורה על חלישות ופחיתות בדרגת האדם*, וכן "בן אדם" המדגיש שכל מעלתו הוא רק בזה שהוא בן אדם הראשון**), ומזה שמשבח איש כזה שאין בו מעלה ושלמות רק מצד זה ש"שומר שבת מחללו וגו'", מובן,

(* כמובא בכ"מ הרא"י לזה מהכתוב (ירמי' יז, ט) "עקוב הלב מכל ואנוש הוא". וראה גם ישעי' כד, ו. נא, ז. תהלים קמד, ג (ובכ"מ) ובמפרשים שם.

** וגם שם "אנוש" י"א שנקרא כן ע"ש אנוש בן בנו

מפורשת מאת ה' בדיבור, הרי בודאי תתקיים⁴⁶, וכמ"ש הרמב"ם בהל' יסודי התורה⁴⁷ דכל דבר טובה שיגזור הא-ל אפילו על תנאי אינו חוזר. אבל עדיין צ"ב מדוע הודגש זה בשכר זה דווקא, דבר שלא מצינו בשאר עניני שכר?

וע"פ הנ"ל מובן: בשאר עניני שכר ויעודים גשמיים שהקב"ה משפיע בעולם הזה, ה"ה דברים שבגדר עולם ומנהגו של עולם, [ואפילו שלימות הטובות והמעלות שתהי' בעולם הזה לימות המשיח, הרי כ' הרמב"ם⁴⁸ שלא יבוטל דבר ממנהגו של עולם],

אבל שכר שמירת שבת, להתענג על ה', שהוא שכר הצפון לעולם הבא, אינו דבר בסוג גדר העולם, כפי שהאריך הרמב"ם בהל' תשובה⁴⁹ (אותה הטובה גדולה עד מאד . . . עד אין חקר ואין לה ערך ודמיון . . . אין כח באדם להשיגה על בורי' כו', ושכל הטובות שמתנבאים בהם הנביאים לישראל אינן אלא לדברים שבגוף שנהנין בהן ישראל כו' אבל טובת חיי העוה"ב אין לה ערך ודמיון ולא דמוה הנביאים כו'), ולכן מוסיף ומדגיש בזה "כי פי ה' דבר", דדבר זה, אף שלא השיגוהו "ולא דמוה הנביאים" כו', הנה ישנה בזה הבטחה מפורשת מאת ה' דהשומר שבת כהלכתה ומכבדה ומעננה כפי כחו יזכה לשכר זה.

וכיון שעוה"ב הוא השכר האמיתי עבור קיום כל התורה ומצוות, צ"ל דמ"ש בגמ' שעבור עונג שבת (דוקא) נותנין לו נחלה בלי מצרים, הכוונה בזה היא שנותנין לו שכר זה גם בעוה"ז. וראה לעיל הערה (30).

(46) כמ"ש ברד"ק ומצוד' ישעי' עה"פ.

(47) פ"י ה"ד.

(48) ספ"ט מהל' תשובה. רפי"ב מהל' מלכים.

(49) פ"ח ה"ז-ז. ועוד.

בעצם קדושת ישראל שבזו⁴⁴ (דביקות בכורא מעיין שלימות הדביקות דעוה"ב)⁴⁵.

עפ"ז מנאר מה שהביא הרמב"ם סיום הכתוב

1. ע"פ כ"ז יש להוסיף ביאור במה שהביא הרמב"ם גם סיום הכתוב "כי פי ה' דבר", שלא הובא בגמרא. בפשטות י"ל שתיבות אלו ("כי פי ה' דבר") באו להורות שכיון שזוהי הבטחה

שבת שמדאורייתא*, ועד שעיי"ז ניתוסף בעצם גדר קדושת ישראל שבשבת. וזוהו מובן גם לאידך, שכאשר חסר בכבוד או עונג שבת** אין זה רק חסרון במצוה ופרט דשבת (שמד"ס), או הידור המצוה, אלא חסר בגוף ועצם קדושת ישראל הנעשה על ידי השבת, שהיא אות בני וביניכם. אף שמוכן שלהלכה הא דמחלל שבת הוא כע"ז הוא רק במחלל שבת כפשוטו וזה גופא דוקא "בפרהסיא".

(44) ועפ"ז יומתק ל' הכתוב "נחלת יעקב אביך", כי גמר קדושת ישראל אצל האבות באופן של נחלה, שקדושת ישראל נמשכת לבניהם אחריהם עד עולם, הוא כיעקב (דלכן יעקב מטתו שלימה - ויק"ר פל"ו, ה. רש"י ויחי מזו, לא. ובכ"מ).

(45) ע"פ הנ"ל יש לומר עוד (באו"א), שלפי הרמב"ם זהו פירוש דברי הגמ' 'נותנין לו נחלה בלי מצרים', כי שכר זה ד'תתענג על ה'" שהאדם זוכה בעוה"ז, אינו במצרים וגבול כעניני ותענוגי עוה"ז אלא בלי מיצרים וגבול (ראה בארוכה חדא"ג מהרש"א שבת שם. ובעוד מפרשי העי"ס), שהוא תענוג על ה' נומ"ש בגמ' "לא כאברהם כו' ולא כיצחק כו' אלא כיעקב כו', י"ל שהרמב"ם מפרש שאין הכוונה לשכר גשמי או אפילו ירושת הארץ, אלא כדוגמא שנחלת יעקב היא נחלה בלי מצרים (שלא כנחלת אברהם ויצחק), אבל ענין השכר הוא שכר ותענוג של עוה"ב (וראה חדא"ג שם),

(* וראה שו"ת חת"ס או"ח סקס"ח, דס"ל שלדעת הרמב"ם הו"דאורייתא. וכ"ה לכמה דיעות. אבל ראה שו"ע אדה"ז ר"ס רמ"ב ובקו"א שם.

(** להעיר מדיוק לשון הרמב"ם בפ"ל שם "ארבעה דברים נאמרו בשבת" (ורק אח"כ מפרט: שנים כו' ושנים כו').

דרכי החסידות

מלוקט משיחות, אגרות וכתבי
כ"ק אדמו"ר מוהר"צ מליובאוויטש נ"ע

חסיד יוצר סביבה

"ברור אצלי, דכשיהודי חסידי יושב בביבמ"ד ולומד או חוזר בע"פ חסידות ברבים, זוהי שמחה אצל זקני, והשמחה שלהם מספקת לו ולבני בניו רוב טוב בגשמיות וברוחניות"

להרגיש את הזולת

הכל תלוי ברצון, והעיקר בהרגש (געפיל). יש לך אדם אשר כל ענינו הוא רק לעצמו, וגם אם לומד לפעמים עם הזולת הרי זה גם כן לטובת עצמו, ויש אדם שיש לו הרגש טוב (א גוט'ן געפיל) והדבר שהוא טוב לו, חפץ להנות בו גם את חבריו.

ודבר זה הוא אחד מיסודי דרכי החסידות אשר הורו כ"ק אבותינו רבותינו הק' צוקללה"ה נבג"מ זי"ע, והודו כ"ק אאמו"ר הרה"ק (כ"ק אדמו"ר מוהרש"ב מליובאוויטש) צוקללה"ה נבג"מ זי"ע הרבה לדבר אתי עמי בשבחן של העוסקים בלימוד חסידות ברבים, ויש לי הרבה רשימות וסיפורים בענין זה, פעם אמר לי בא מיר איז ברור אז א חסידעשער איד זיצט אין בית מדרש און לערנט אדער חזר'עט בע"פ א חסידות ברבים איז א שמחה בא די זיידעס, און זייער שמחה איז מספיק פאר אים און קינדס קינדער רוב טוב בגשמיות וברוחניות [=ברור אצלי, דכשיהודי חסידי יושב בביבמ"ד ולומד או חוזר בע"פ חסידות ברבים, זוהי שמחה אצל זקני, והשמחה שלהם מספקת לו ולבני בניו רוב טוב בגשמיות וברוחניות], וכמה פעמים התאונן שישנם בעלי צורה לעצמן וחסרים הרגש לעשות טובה לזולתן, ופעמים הראה לי על אנשים בינונים בציור עצמן, אבער דאס זאינען זיי מענטשן זיי האבן אחוש טוב זיי לערנען חסידות ברבים [= אבל באמת, מעלתם גדולה בכך שיש להם חוש טוב בחזרת חסידות ברבים].

מדוע צריכים אותך?

הוא היה אומר לי אז א חסיד מאכט אסביבה, און אויב ער מאכט ניט קיין סביבה, דארף אר גוט אטאפ טאן באי זיך אין פעקיל, ואס טוט זיך מיט עם אליין, אין דאס אליין (ואס ער מאכט ניט קיין סביבה) דארף אים צוברעכין וי אקינעלע, און פרעגין בא זיך ואס טו איך אויף דער ועלט] = חסיד יוצר סביבה, ובאם אינו יוצר סביבה, צריך הוא לפשפש בכליו, מה קורה עמו בעצמו. וזה גופא (שאינו יוצר סביבה) צריך לשבור את רוחו כקיסם, ועליו לשאול את עצמו מה אני עושה בכלל בעולם?], וסיים לי בהמעשה הידוע מא' החסידים הגדולים של רבינו הגדול שהי' מהמקורבים ביותר, ופעם בהיותו ביחידות שאלו רבינו בעניניו (כי ל"ע ירד אז מנכסיו) והתאונן והשיבו רבינו דוא זאגסט אלץ ואס דו דארפסט (דארפסט אפ צאלין חובות, דארפסט חתונה מאכין קינדער, דארפסט האבין אויף דער הוצאה) אויף ואס מי דארף דיך זאגסטו ניט] = אתה אומר מה הנך צריך (לשלם חובות, לחתן את הילדים, צריך שיהיה מהיכן להוציא זאת), אך על מה צריכים אותך אין אתה אומר], דיך דארפמען אז דו זאלסט מאכין ליכטיג דאיין סביבה מיט תורה ועבודה שבלב, פרנסה און ואס דו דארפסט דאס דארף דער אויבערשטער ב"ה דיר געבין, טוט ואס דו דרפסט ועט השי"ת טון ואס ער דארף] = הנדרש ממך הוא להאיר את הסביבה עם תורה ועבודה שבלב, פרנסה וכל מה שהנך צריך, צריך הקב"ה לתת. עשה מה שנדרש ממך, והקב"ה יעשה את הנדרש ממנו], (ספור זה שמעתי מאתו כפי ששמעו בכמה נוסחאות, כי ענין זה הי' עם איזה חסידים בזמנים שונים).

(אג"ק ח"ב עמ' תקמ)

"ויפרץ האיש מאד מאד"

(ל, מג)

הנה על פסוק זה אמרו רז"ל (תנחומא קדמון מכ"י הובא בתו"ש סי' קלח) "א"ר יהודה . . . מה הוא מאד מאד ? שלא היה סוף לעשרו. תדע לך, באברהם מה כתוב בו "ואברם כבד מאד גו'" פעם אחת, וביעקב כתוב שני פעמים מאד מאד".

ויש לבאר מעלתו המיוחדת דיעקב, שבעבורה זכה לכך ש"לא היה סוף לעשרו" - משום שהוא דווקא נתעסק בבירור הדברים הגשמיים והעלאתם לקדושה. דאברהם, הגם שמצינו בו "הנפש אשר עשו בחרן" ש"הכניסן תחת כנפי השכינה" (יב, ה וברש"י שם), היינו, שהתעסק עמהם לבררם לקדושה, אעפ"כ לא פעל בהם בירור גמור (דלכך לא היה להם קיום - דהרי לא מצינו מהם זכר בתורה לאח"ז), וכן יצחק, שהיה "עולה תמימה" ש"אין חוצה לארץ כדאי לך" (היינו, שהוא לא יצא לברר את העולם), ומשא"כ יעקב, שנאמר בו "ויצא יעקב מבאר שבע וילך חרנה", דפירוש חרן הוא "חרון אף של מקום בעולם" (רש"י יא, לב), שיצא לחרן ע"מ לבררו ולהעלותו לקדושה.

ומכיוון שכוונת בריאת העולמות היא "להיות לו ית' דירה בתחתונים" (תנחומא נשא טז), שגם המקום התחתון ביותר (חרן) יהיה דירה להשי"ת, הנה דווקא יעקב שפעל לברר את חרן, נכתב בו פעמיים מאד - "שלא היה סוף לעשרו".

(ע"פ שיחת ש"פ ויצא ה'תשי"ט)